

Klis on Old Drawings, Engravings and Photographs

Valter Firić

Picini, Joanes Blaeu, Vincenzo Maria Coronelli, Giuseppe Santini, Zorzi Calergi, Giuseppe Juster et al.

Among the maps from the beginning of the 19th Century there are also city plans presenting Klis from various side perspectives. At the beginning of the 20th Century there was a large number of artistic paintings, picture postcards, photographs, aerial images and artistic photographs of single details from life appearing, bringing thus the documents of numerous historical events in the fortification itself, but also at its foot. Since we deal here with an exceptionally rich collection of Klis fortification presentations collected from several

The fortification Klis has got a new representative monograph. This time we speak about the collection of maps, graphics, artistic paintings, picture postcards and photographs that was published by the Croatian Society Trpimir (Klis, 2001, 171 pages, hardcover) supported by the Ministry of Culture, Split-Dalmatia County and the Municipality of Klis. It must be pointed out that this is the third of the monographs by Valter Firić dealing just with the fortification Klis.

After the short literary text by Srećko Listeš (pages 5–6) and the introduction by Valter Firić (pages 7–8) the whole book is dedicated exclusively to the presentation of Klis fortification, altogether 221 of them! Arranged more or less in chronological order, these presentation make it possible for us to travel through the past from the beginning of the 16th Century to the middle of the 20th Century.

The next part of the monograph starts with the oldest presentations of the fortification – the cartographic ones, from the beginning of the 16th Century till the beginning of the 19th Century. There are drawings and maps made by famous cartographers like Giovanni Andreas di Vavassore, Giovanni Francesco Camocio, Martin Rota Kolunić, Giacomo Franco, Simone Pinargenti, Natale Bonifacio, Giacomo

Croatian and foreign institutions, it is a pity that it is not stated below the reproductions themselves in which institutions they are kept.

Old drawings, engravings and photographs are presented here as sources for research the construction and development of the fortification Klis during a very long period of its existence. Klis had a very significant role in the Croatian history because of its exceptionally important military and strategic position during many centuries. Its strategic importance was reflected in a number of maps, graphics, and from the end of the 19th Century photographs as well presenting the Klis fortification. Numerous cartographic and art sources keep today in many Croatian and foreign museums and archive institutions as e.g. Archeological Museum in Split, Museum of the City of Split, National and University Library of St. Marco in Venice, and the War Archive in Vienna. Since the above mentioned sources have been created during a long period of time by a larger number of authors having versatile artistic quality, the value of these sources varies from completely simple fortification sketches to the detailed elaborated plans with extensive legend and textual descriptions.

Mirela Slukan-Altić

Klis na starim crtežima, gravurama i fotografijama

Valter Firić

Utvrda Klis dobila je novu reprezentativnu monografiju. Ovaj puta radi se o zbirci karata, grafika, umjetničkih slika, razglednica i fotografija koje je uz potporu Ministarstva kulture, Splitsko-dalmatinske županije i Općine Klis izdalo Hrvatsko društvo Trpimir (Klis, 2001, 171 str., tvrdi uvez). Valja napomenuti da je to treća u nizu monografija Valtera Firića koja se bavi utvrdom Klis.

Nakon kratkoga literarnog teksta Srećka Listeša (str. 5–6) te uvoda Valtera Firića (str. 7–8), cijela je knjiga posvećena prikazima kliške utvrde, kojih je ukupno 221! Poredani manje-više kronološkim slijedom, ti nam prikazi omogućuju putovanje kroz prošlost od početka 16. do sredine 20. stoljeća.

Likovni dio monografije otpočinje najstarijim prikazima utvrde – onim kartografskim, od početka 16. do početka 19. stoljeća. Tu se nalaze crteži i karte kojih su autori znameniti kartografi kao što su Giovanni Andreas di Vavassore, Giovanni Francesco Camocio, Martin Rota Kolunić, Giacomo Franco, Simone Pinargenti, Natale Bonifacio, Giacomo Picini, Joanes Blaeu, Vincenzo Maria Coronelli, Giuseppe Santini, Zorzi Calergi, Giuseppe Juster i drugi.

Među kartama s početka 19. stoljeća zastupljene su i vedute koje prikazuju Klis iz različitih bočnih perspektiva.

Početkom 20. stoljeća pojavljuje se veći broj umjetničkih slika, razglednica, fotografija, zračnih snimaka sve do umjetničkih fotografija pojedinih detalja iz života Klisa, koji dokumentiraju mnogobrojne povijesne događaje u utvrdi, ali i podno nje. Kako se radi o iznimno bogatoj zbirci prikaza kliške

utvrde prikupljenih iz više domaćih i stranih institucija, velika je šteta što ispod reprodukcija nije naznačeno u kojim se ustanovama i u kojim fondovima čuvaju.

Stari crteži, gravure i fotografije predstavljeni su kao izvor za istraživanje izgradnje i razvoja utvrde Klisa tijekom dugog razdoblja njezina postojanja. Klis je zbog svog iznimno značajnog vojno-strateškog položaja tijekom niza stoljeća imao istaknutu ulogu u hrvatskoj povijesti. Njegova se strateška važnost odrazila u velikom broju karata i grafika, a od kraja 19. stoljeća i fotografija koje prikazuju klišku utvrdnu. Mnogi kartografski i likovni izvori danas se čuvaju u mnogobrojnim domaćim i stranim muzejskim i arhivskim ustanovama kao što su Arheološki muzej u Splitu, Muzej grada Splita, Nacionalna i sveučilišna knjižnica i Hrvatski povijesni muzej u Zagrebu, Znanstvena knjižnica u Zadru, Muzej Correr i Nacionalna knjižnica sv. Marka u Veneciji te Ratni arhiv u Beču. Budući da su spomenuti izvori nastali u širokome vremenskom razdoblju od velikog broja autora različite likovne kvalitete, vrijednost tih izvora varira od sasvim jednostavnih skica utvrde, pa sve do detaljno razrađenih planova s opširnim legendama i tekstualnim opisima.

Mirela Slukan-Altić

